

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет

Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання

(повна назва інституту/факультету)

Кафедра економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування

(повна назва кафедри)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Олександра КАРІНЦЕВА

(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр

(бакалавр / магістр)

зі спеціальності 051 Економіка,

(код та назва)

освітньо-професійної програми Економіка і бізнес

(освітньо-професійної / освітньо-наукової)

(назва програми)

на тему: Перспективи розвитку вітчизняного бізнесу в складних умовах

Здобувача(ки) групи Едн-91б (Бар) Піддубна Оксана Степанівна

(шифр групи)

(прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

Оксана ПІДДУБНА

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник професор, проф., к.е.н. Олексій КАРПІЩЕНКО

(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

Суми – 2023

Анотація

Кваліфікаційна робота бакалавру складається зі вступу, трьох розділів, висновку, та переліку використаних джерел; 14 рисунків, 9 таблиць, 33 сторінки.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження перспектив розвитку вітчизняного бізнесу в складних умовах.

Дослідження проведено шляхом аналізу навчальної літератури, статистичних даних, порівняння даних за різні періоди, їх об'єднання та виявлення ключових тезисів.

У вступі визначено актуальність досліджуваної проблеми, предмет і об'єкт дослідження, а також мета та цілі роботи.

У першому розділі розглянуто основні бізнес-процеси ринку цукру.

У другому розділі розглянуто аналіз впливу військових дій на ефективність діяльності найбільших виробників цукру.

У третьому розділі визначено основні виклики галузі виробництва цукру та напрями покращення діяльності підприємств.

У висновках підсумовано результати цієї роботи та сформульовано фінальні висновки.

Ключові слова: ринок цукру, виробництво, ефективність, рентабельність фінансова стійкість.

Зміст

Вступ	4
1. Основні бізнес-процеси ринку цукру	6
1.1. Виробництво цукру в Україні: можливості та прогнози.....	6
1.2 Основні гравці ринку цукру в Україні	11
1.3 Особливості експорту цукру під час війни.....	13
2. Оцінка впливу військових дій на ефективність діяльності найбільших виробників цукру	15
2.1 Загальна характеристика бізнесу основних виробників цукру в Україні .	15
2.2 Оцінка ефективності діяльності та фінансової стійкості найбільших підприємств цукрової галузі	18
2.3 Оцінка ймовірності банкрутства підприємств-виробників цукру	24
3. Основні виклики галузі виробництва цукру та напрями покращення діяльності підприємств	29
3.1 Основні виклики галузі виробництва цукру	29
3.2 Напрями поліпшення ситуації на ринку виробництва цукру	29
Висновки.....	33
Перелік використаних джерел.....	35

Вступ

Унаслідок повномасштабної агресії в Україні промисловість та аграрний сектор економіки зазнали численних втрат і руйнувань. Багато підприємств у зонах бойових дій та окупації перестали працювати, велику кількість виробничих потужностей знищено або пошкоджено, виникли проблеми з доступом підприємств до ресурсів і сировини, ринків збуту. На великій частині земель неможливим є проведення сільськогосподарської діяльності; блокування морських портів унеможливило експорт сільгосппродукції традиційними торговельними шляхами; на прифронтових територіях виникли проблеми із забезпеченням населення продовольчими товарами.

Попри величезні пошкодження, промисловість продовжує функціонувати та демонструє стійкість до викликів і ризиків війни. Це стало можливим завдяки вчасно прийнятим заходам і реалізованим ініціативам на різних рівнях державного управління, а також у підприємницькому середовищі. Важливим стало забезпечення адаптації до змін ведення господарської діяльності, роботи промислового сектору та мінімізації наслідків втрат, в умовах воєнного стану.

Посівна кампанія в Україні, незважаючи на війну, стартувала у встановлені терміни. Проте галузь стикнулася з низкою проблем із забезпеченням паливно-мастильними матеріалами, добривами, насінням та засобами захисту рослин. У цукрових заводів під час підготовки до переробки цукрових буряків виникла проблема з природним газом, кам'яним вугіллем та іншими матеріально-технічними складовими.

Тим не менш, в 2022 році цукрові буряки переробляли 23 заводи. У 2022 році у промислових масштабах цукрові буряки вирощувались у 14 областях України, головні посіви були зосереджені в 6 областях (що становило більше 70% посіву). Два найбільші підприємства області виготовили понад 250 тис. т цукру. Разом 3 провідні компанії-виробники цукру випустили майже 66% загальнонаціонального обсягу цукру. В 2023 році в Україні планується збільшення кількості працюючих цукрових заводів порівняно з 2022 р.

Об'єктом дослідження є методи оцінки впливу військових дій на ефективність діяльності найбільших виробників цукру. Предметом дослідження є діяльність найбільших виробників цукру в Україні.

Метою роботи є дослідження перспектив розвитку вітчизняного бізнесу з виробництва та переробки цукру в складних умовах.

1. Основні бізнес-процеси ринку цукру

1.1. Виробництво цукру в Україні: можливості та прогнози

Україна посідає 4-5 місце серед світових виробників цукру з його виробництва, проте в кількісному вимірі такий показник світового виробництва складає лише 1%, оскільки в значній мірі поступається виробництву цукру з тростини. Загальне внутрішнє виробництво цукру в країні повністю забезпечує продовольчу безпеку (2140 тис. тонн) та у 1,5 рази перевищує фонд споживання України. Експорт цукру експерти оцінюють в сумі 280 млн доларів, що в кількісному показнику становить 598 тис. тонн [9].

Цукор є частиною продовольчої безпеки для кожної країни і використовується в харчовій, кондитерській, легкій промисловості, для виробництва пластмас, для тютюнового виробництва, виробництва фармацевтичних препаратів та ін.

Рисунок 1.1 – Використання цукру в різних галузях економіки [3]

Основні бізнес-процеси ринку цукру представлені на рис. 1.2.

Рисунок 1.2 – Бізнес-процеси ринку цукру [5, 25]

Виготовлення цукру напряму пов'язане з вирощуванням цукрового буряка. Росту собівартості виробництва цукру сприяють такі фактори, як:

- збільшення вартості пального,
- збільшення вартості насіння,
- збільшення вартості засобів захисту рослин,
- збільшення вартості мінеральних,
- складнощі з логістикою
- висока вартість енергоносіїв [20, 24, 30, 40, 43, 48, 49, 57].

Проте висока врожайність буряків у 2022 році забезпечила достатній рівень пропозиції сировини. З урахуванням перехідних залишків, пропозиція цукру перевищила внутрішнє споживання, що призвело до збільшення експорту [5].

Цукрові буряки у промислових масштабах в 2022 році вирощувались у 14 областях України, але основні посіви були зосереджені у 6 областях (що склало більше 70% посіву). Найбільші площі під цукровою буряком відвели Вінницька

В середньому по країні урожайність цукрових буряків у 2022 році становила 502 ц/га, що на 8% більше ніж у 2021 році. Вище середнього по країні урожайність цукрових буряків була у Львівській (64,5 т/га), Тернопільській (56,3 т/га) та Хмельницькій (51 т/га) областях [5].

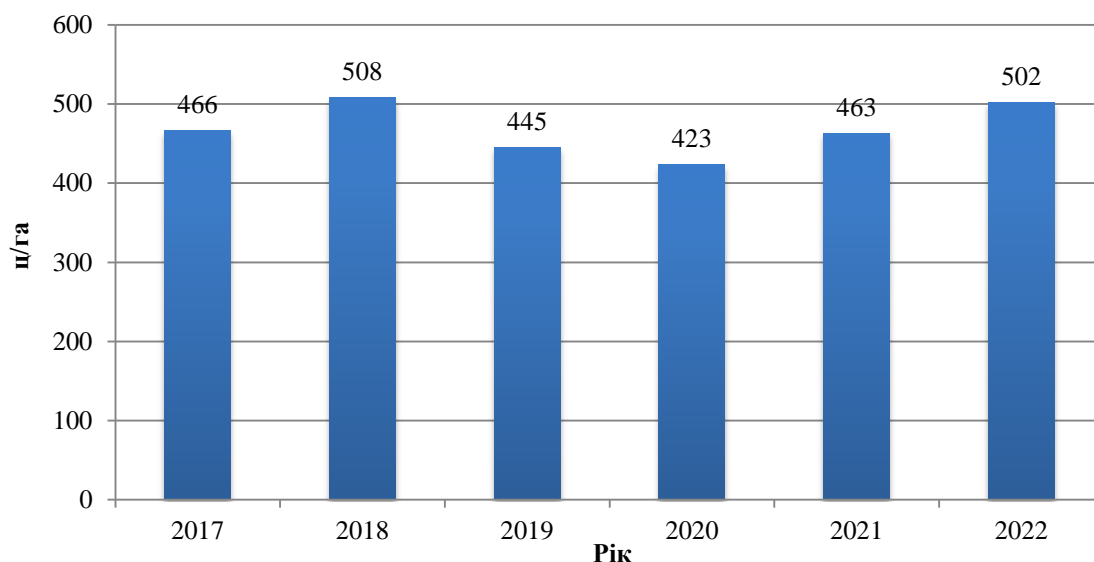

Рисунок 1.5 – Урожайність цукрових буряків

Таблиця 1.1 – Основні показники виробництва та переробки цукрових буряків в Україні,

Основні показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Вироблено цукру, млн т.	1,48	1,17	1,45	1,33
Перероблено, млн.т.	9,84	8,7	10,15	9
Середній вихід цукру по країні, %	15,1	н.д.	14,2	14,1

Загальне виробництво цукру в 2022 році зменшилось на 8%, або на 1,12 млн т, ніж у 2021 році. За 2022 рік було перероблено на 11% або на 1,15 млн т менше ніж в 2021 році. В середньому вихід цукру по Україні склав 14,1% у 2022 році, це на 0,1% менше ніж у 2021 році, в той час як у 2019 році показник становив 15,1%.

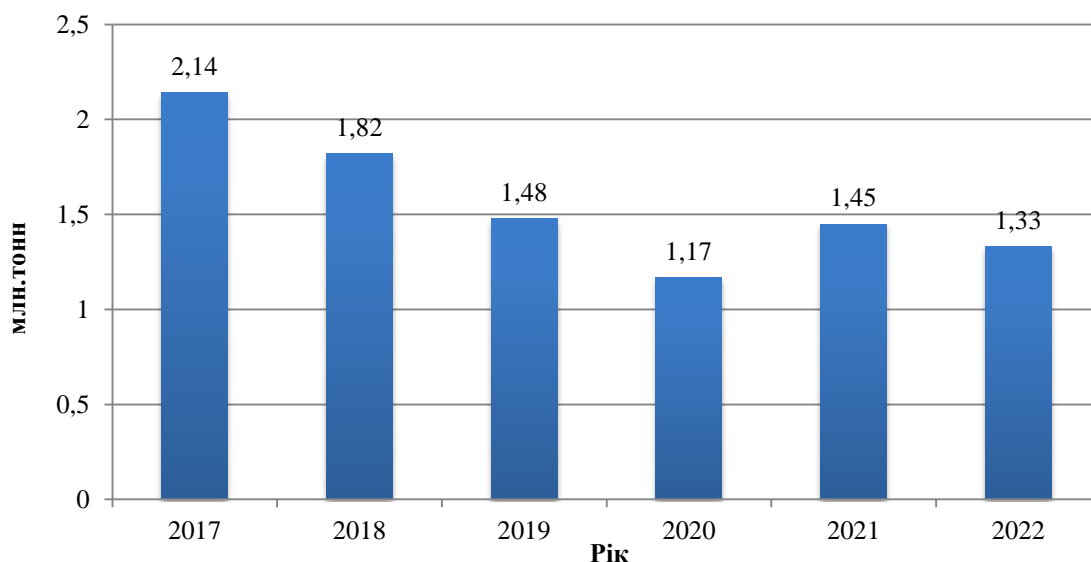

Рисунок 1.6 – Виробництво цукру в Україні

В 2023 році очікуване валове виробництво цукрових буряків має сягнути 11,3 млн тонн. Це на 14% більше, ніж у 2021 році. Заплановані масштаби виробництва створюють хороші умови для відновлення роботи додаткової кількості цукрових заводів [11].

Згідно офіційних даних Держкомстату, вартість цукрових буряків на кінець 2021 року складала 1064 грн/т. У 2022 році ціна цукру на прилавках магазинів від початку року дещо збільшилась. Проте, виходячи з даних Держкомстату, зростання ціни повністю укладається у загальнодержавне зростання широкого спектру товарів:

- інфляція харчового кошика – 23%;
- зростання ціни на цукор – 19%;
- загальнодержавна інфляція – 17%.

Споживання оцінюються експертами на рівні не більше 1 млн т на рік. Внутрішнє споживання в 1 млн т цукру є досить великою цифрою. Але вона зменшиться. Тільки в сезоні 2022/2023 маркетингового року внутрішній ринок отримав 1,8 млн т цукру, що збільшує можливості для експорту цукру.

Достатні перехідні залишки – це двомісячний рівень споживання. Таким чином, потрібно 160 тис. т перехідних залишків на 1 вересня 2023 року.

Враховуючи це, є можливість експортувати цукор, не створюючи при цьому дефіциту всередині країни [5].

1.2 Основні гравці ринку цукру в Україні

В 2022 українські виробники цукрових буряків зіткнулися з низкою серйозних викликів:

- дощова погода, яка суттєво ускладнила збирання врожаю;
- зростання витрат на 1 га вирощування буряків;
- ранні приморозки і сніг, які призвели до погіршення якості сировини, що надходила на цукрові заводи.

Але найбільшим ускладненням стала війна в країні.

У 2022 році цукрові буряки переробляли 23 цукрових заводи, хоча ще рік тому їх було 33. На сезон 2023 року заплановано збільшити кількість підприємств з переробки буряків до 30 [5].

За 2022/23 маркетинговий рік на 9 підприємствах було вироблено цукру із цукрових буряків по 50 тис. т і більше, з них по 100 тис. т і більше на 4 заводах.

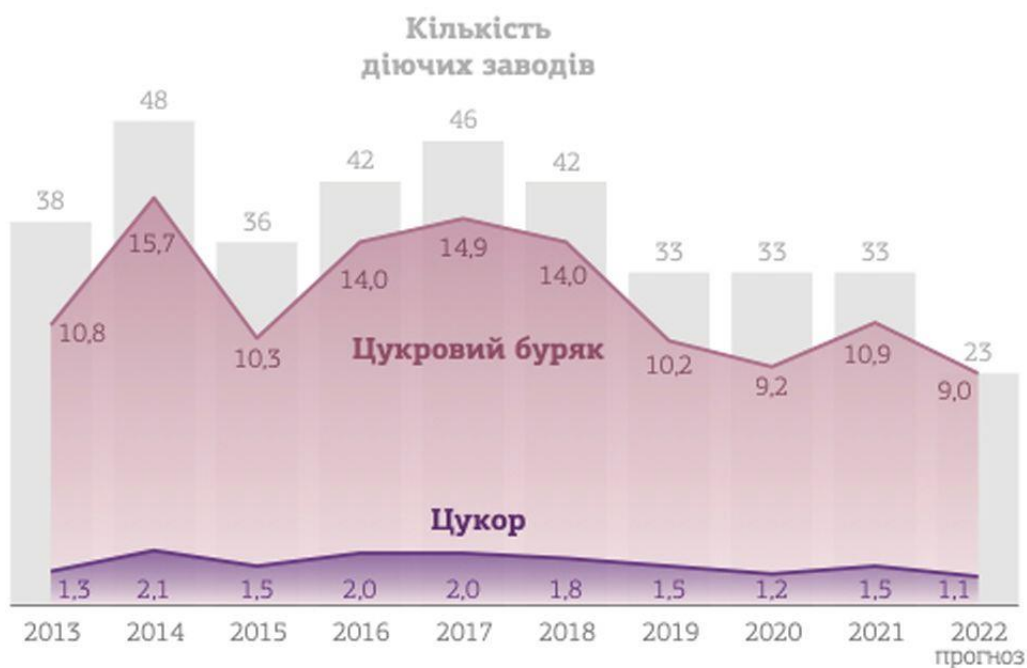

Рисунок 1.7 – Кількість заводів-переробників цукру

Найбільшими виробниками цукру у 2022 році стали:

- «Радехівський цукор» – 340 тис. тонн цукру;
- «Астарта-Київ» – 282 тис. тонн цукру;
- «УКРПРОМІНВЕСТ-АГРО» – 250 тис. тонн цукру.

Рисунок 1.8 – Основні виробники цукру в Україні в 2022/2023 маркетинговому році

Майже 160 тис. т. було виготовлено на підприємстві, що знаходиться у Львівській області – це найбільше в Україні цукру із цукрових буряків на одне підприємство. Дане підприємство з показником 135 тис. т було переможцем і в минулому році. Воно переробило майже 1,1 млн т цукрових буряків. Загальний вихід цукру склав 14,4% [5].

2-ге та 3-є місця посіли підприємства з Вінницької області. Понад 250 тис. т цукру спільно виготовили два провідні підприємства області. Разом ці три виробники цукру випустили майже 66% загальнонаціонального обсягу цукру [5].

1.3 Особливості експорту цукру під час війни

Повне забезпечення продовольчої потреби у цукрі на внутрішньому ринку країни, дозволяє Україні здійснювати його реалізацію на зовнішні ринки.

На початок війни експорт цукру з України заборонили у зв'язку з початком воєнних дій. Проте 5 червня 2022 року Кабінету Міністрів України ухвалив постанову про дозвіл експорту цукру за виданими Міністерством економіки України ліцензіями. За 2021/2022 маркетинговий рік українські виробники експортували 55 тис. тонн цукру. А вже починаючи з вересня 2022 року Україна збільшила експорт у 4,8 раз до 265 тис. тонн.

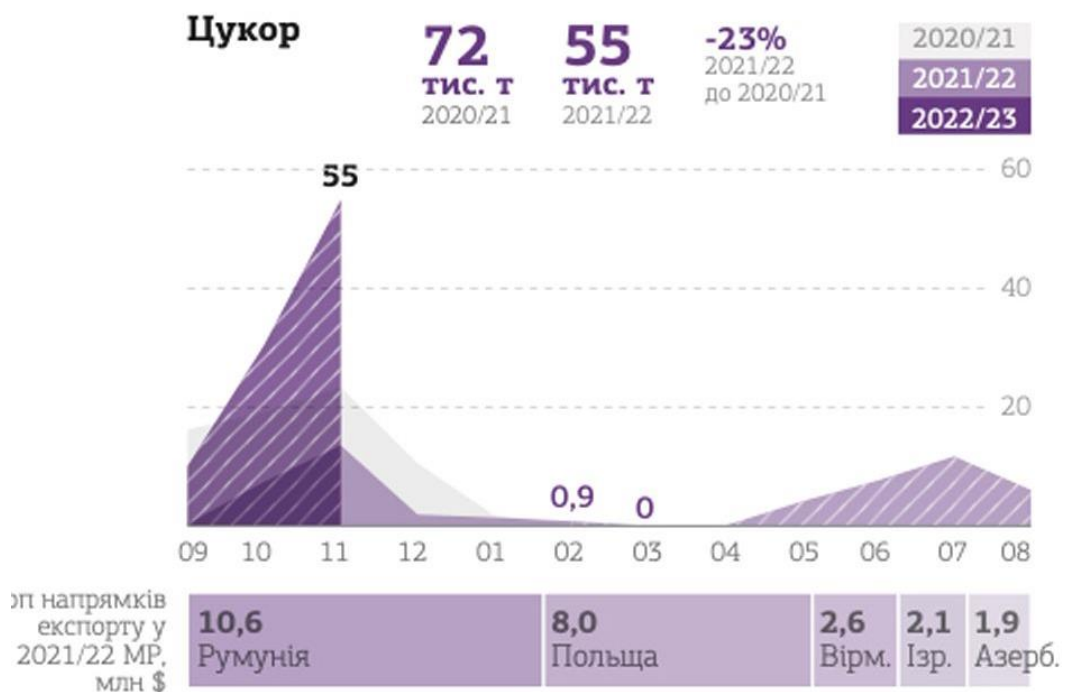

Рисунок 1.9 – Динаміка експорту цукру, тис. т

Цукрова галузь останніми роками безперервно експортувала значні обсяги цукру за кордон, де він знайшов свого покупця. В 2022 році, незважаючи на військові дії вдалося відвантажити на експорт близько 30 тис. тонн. Оскільки ЄС дозволив безмитний експорт та враховуючи, що у сусідніх країнах виник певний ажіотаж з цукром на полицях магазинів, досить значні обсяги будуть експортуватися і в майбутньому.

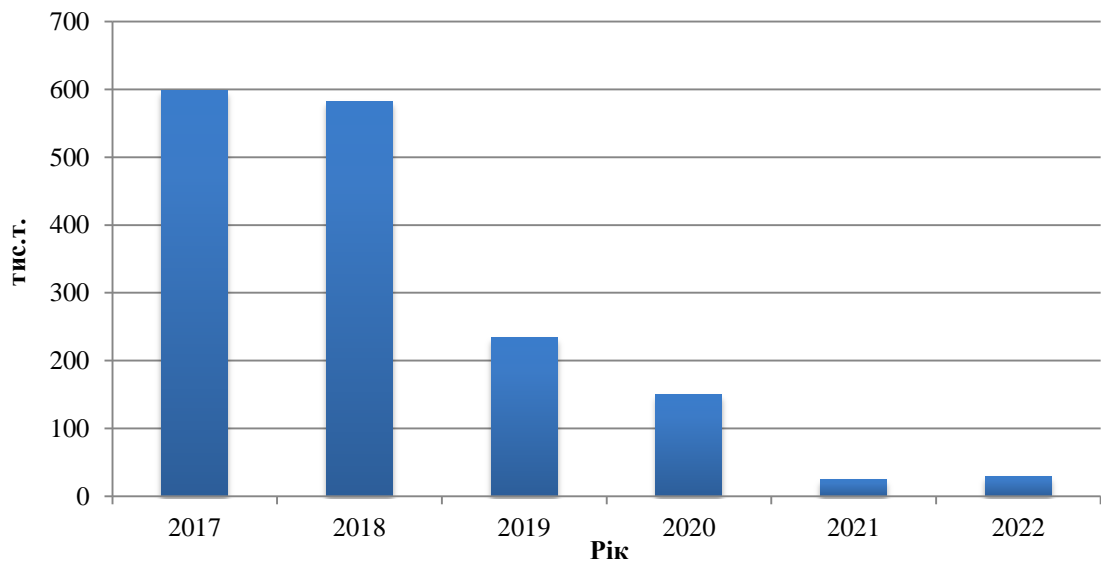

Рисунок 1.10 – Експорт цукру з України

Перелік країн, в які Україна експортує цукор, з початком війни дещо змінився. Відповідно до рішення ЄС, Україна може відвантажувати цукор без тарифних квот та мит. У Європі в 2021 році був неврожай цукрових буряків через посуху. А також вартість природного газу була значно вища, ніж в Україні. Тому в Європі цукру виробили менше і він був дорожчим за український.

Враховуючи військові дії та відсутність морських портів, українські виробники все ж таки змогли продати цукор у Європі. Відвантажувався і вивозився цукор автомобільними шляхами, що призвело до логістичних складнощів. Проте ці проблеми вдалося вирішити завдяки допомозі уряду у відкритті нових пропускних пунктів та залізничних колій. Експорт цукру – один із найважливіших драйверів у розвитку цукрової галузі України [10].

2. Оцінка впливу військових дій на ефективність діяльності найбільших виробників цукру

2.1 Загальна характеристика бізнесу основних виробників цукру в Україні

«Астарта-Київ» – провідний виробник цукру в Україні. До його складу входять шість заводів, які потенційно можуть переробляти 36 тис. т цукрового буряку на добу. Компанія є одним із лідерів українського ринку виробництва та зберігання зернових й олійних культур, вона володіє вісьмома елеваторними комплексами в обсязі понад 550 тис. тонн.

На початку повномасштабної російської агресії агрохолдинг «Астарт-Київ» зміг зберегти колектив та забезпечити безперервність виробничих процесів. Попри всі труднощі компанія в оптимальні терміни провела посівну кампанію. Засіялись після розмінування полів також на території Чернігівської області, яка ще до початку квітня 2022 року була під тимчасовою окупацією.

Агропромисловий холдинг «Астарта-Київ» скористався торговельними спрощеннями й значно розширив експорт своєї продукції до ЄС. Підприємство у країні ЄС експортувало свою продукцію, зокрема цукор, іще до тимчасової лібералізації ринку ЄС. Проте на той час була встановлена квота, відповідно до якої Україна могла експортувати у країни ЄС не більше 21 тисячі тонн цукру на рік. Наразі ж Україна експортувала вже 180 тисяч тонн цукру лише за період від липня 2022 року до початок лютого 2023 року [12].

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності підприємства «Астарта»

Показники	2021 р.	2022 р.	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Чистий дохід від реалізації	15631176	17554004	1922828	12,3
Собівартість реалізованої продукції	13206756	13021750	-185006	-1,4
Валовий прибуток	7079927	7136418	56491	0,8
Фінансовий результат від операційної діяльності	4883061	3704988	-1178073	-24,1
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	4198370	2552720	-1645650	-39,2
Чистий прибуток	3998537	2191350	-1807187	-45,2
Валюта балансу	21353847	27561507	6207660	29,1
Власний капітал	15311108	19056450	3745342	24,5
Залучений капітал	6042739	8505057	2462318	40,7
Необоротні активи	10677344	12604084	1926740	18,0
Оборотні активи	10676503	14957423	4280920	40,1

ТОВ «Радехівський цукор» на сьогодні є найбільшим виробником цукру в Західній Україні і входить до міжнародної групи компаній Pfeifer&Langen, який є провідним виробником цукру в Європейському Союзі. ТОВ «Радехівський цукор» – це сучасне та модернізоване підприємство. Спеціалізується на переробці цукрового буряка, виробництві цукру-піску, меляси та жому. Виробничі потужності підприємства розміщені у Львівській та Тернопільській областях і формують п'ять структурних підрозділів – Радехівське, Збаразьке, Чортківське, Козівське, та Хоростківське виробництва.

Після трирічної перерви Козівський цукровий завод з 2022 року знову запрацював. Підготовка до сезону розпочалася з реконструкції системи енергоносіїв та впровадження альтернативних видів опалення. Питання альтернативних джерел енергії є дуже важливим питанням в умовах сьогодення [14,15,16,26,27,33,37,38,42,44,47,51,52,56,60,51,62]. На заводі встановили

вугільні котли, паралельно можуть працювати також і газові – це дозволяє планувати стабільну роботу виробництва.

Таблиця 2.2 – Основні фінансово-економічні показники діяльності підприємства «Радехівський цукор»

Показники	2021 р.	2022 р.	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Чистий дохід від реалізації	4053601	6994502	2940901	72,6
Собівартість реалізованої продукції	2789845	4951505	2161660	77,5
Валовий прибуток	1263756	2042997	779241	61,7
Фінансовий результат від операційної діяльності	1066171	1591393	525222	49,3
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	974259	1424282	450023	46,2
Чистий прибуток	798859	1151075	352216	44,1
Валюта балансу	3708333	5673113	1964780	53,0
Власний капітал	2579673	3730748	1151075	44,6
Залучений капітал	1128660	1942365	813705	72,1
Необоротні активи	1899743	2103573	203830	10,7
Оборотні активи	1808590	3569540	1760950	97,4

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агро-Експрес-Сервіс» засновано в 1999 році і є одним з найбільших сільськогосподарських товаровиробників Рівненщини. Підприємство орендує землі в Харківській, Тернопільській та Волинській областях.

«Мар'янівський цукровий завод» займається буряком лише власного виробництва. Цукровий завод за добу переробляє 6,2 тис. т цукрових буряків. Виробнича потужність забезпечується новітніми технологіями та сучасним обладнанням європейського зразка, встановленого на підприємстві.

У 2022 році підприємство зустріло ряд викликів по роботі з персоналом. Найбільшою перешкодою був брак кваліфікованих кадрів, особливо з інженерного напрямку харчової галузі. Важко було зберегти впроваджені вже

до того управлінські схеми, оскільки кожен працівник, перебуваючи на робочому місці піддавався загальному стресу через події в цілій країні. Проте цю проблему вдалося вирішити і перейти у виробничий сезон з укомплектованим штатом. Підприємство зуміло знайти необхідну кількість кваліфікованих фахівців саме за їх напрямком виробництва, втримати всі управлінські напрацьовані схеми.

Таблиця 2.4 – Основні фінансово-економічні показники діяльності підприємства «Агро-Експрес-Сервіс»

Показники	2021 р.	2022 р.	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Чистий дохід від реалізації	2032739	2019870	-12869	-0,6
Собівартість реалізованої продукції	1856241	1769149	-87092	-4,7
Валовий прибуток	176498	250721	74223	42,1
Фінансовий результат від операційної діяльності	108855	284416	175561	161,3
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	12189	-40958	-53147	-436,0
Чистий прибуток	12189	-40958	-53147	-436,0
Валюта балансу	3473106	3531490	58384	1,7
Власний капітал	1671601	1640481	-31120	-1,9
Залучений капітал	1801505	1891009	89504	4,7
Необоротні активи	1248210	1216396	-31814	-2,5
Оборотні активи	2224896	2315094	90198	4,1

2.2 Оцінка ефективності діяльності та фінансової стійкості найбільших підприємств цукрової галузі

Ефективність діяльності найбільших підприємств цукрової галузі можна оцінити за допомогою наступних показників:

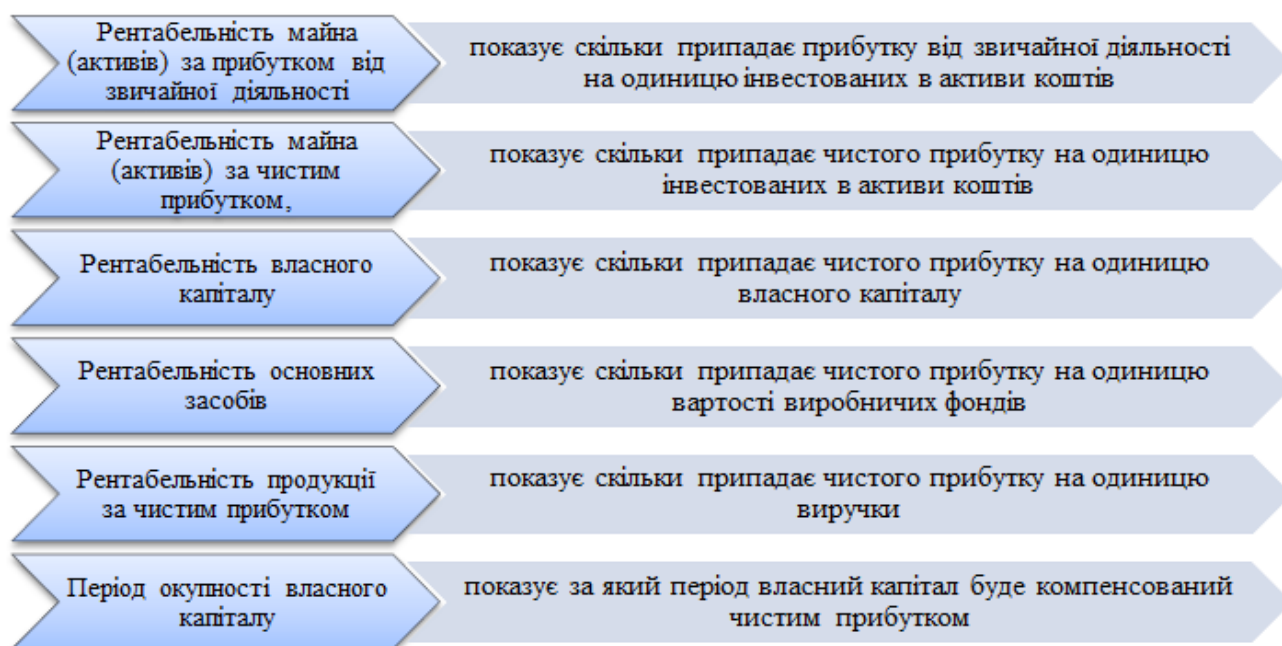

Рисунок 2.1 – Основні показники рентабельності

Показники рентабельності діяльності основних виробників цукру представлено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Рентабельність діяльності основних виробників цукру

Показники	«Астарта»		«Радехівський цукор»		«Агро-Експрес-Сервіс»	
	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.
Рентабельність майна (активів) за прибутком від звичайної діяльності	19,66	9,26	26,27	25,11	0,35	-1,16
Рентабельність майна (активів) за чистим прибутком	18,73	7,95	21,54	20,29	0,35	-1,16
Рентабельність власного капіталу	26,12	11,50	30,97	30,85	0,73	-2,50
Рентабельність основних засобів	65,02	28,81	42,79	57,35	0,01	-0,04
Рентабельність продукції за чистим прибутком	25,58	12,48	19,71	16,46	0,60	-2,03
Період окупності власного капіталу, міс.	4	9	3	3	137	-40

У 2022 році "Астарта" зберегла частку на ринку цукру на рівні 21%, виробивши зашалом 282 тисяч тонн цукру. Компанії вдалося експортувати 30 тис. тонн цукру, при цьому виручка сегменту склала 17554 млн грн.

Валовий прибуток досяг 7136 млн грн., збільшившись на 0,8% у порівнянні з 2021 роком. Чистий прибуток у 2022 році склав 2191 млн грн. проти 3998 млн грн. у 2021 році, зменшившись на 45,2%. Причиною падіння прибутку стали перш за все вищі витрати та нижчі ціни реалізації.

Відповідно за всіма показниками рентабельності у 2022 році спостерігається падіння у порівнянні з 2021 роком. Так рентабельність продукції знизилась з 25,58 до 12,48%, а рентабельність основних засобів – з 65,02 до 28,81%.

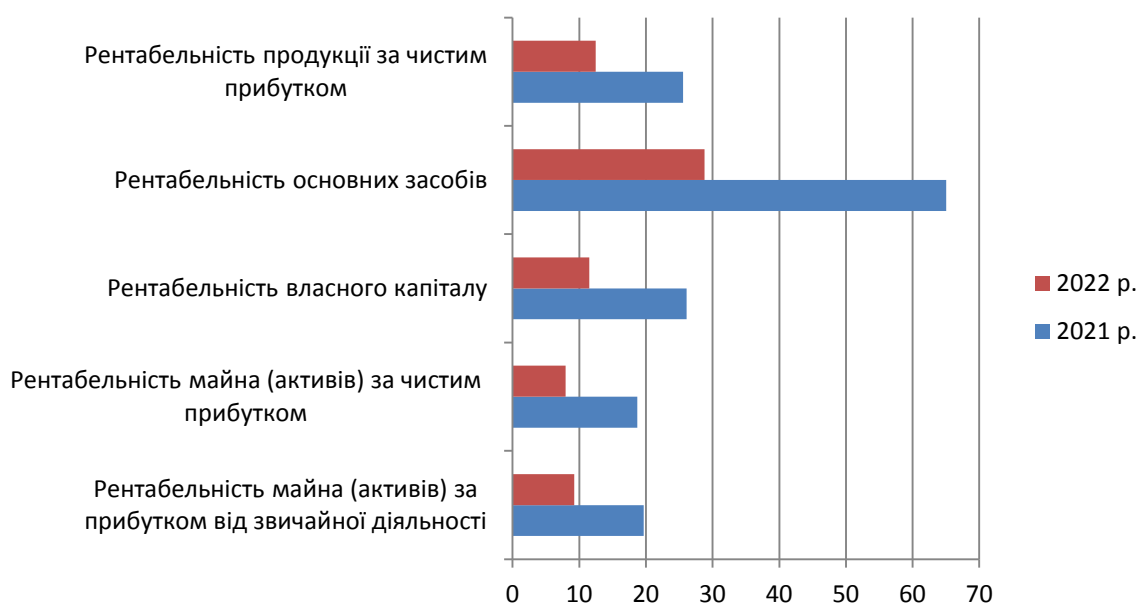

Рисунок 2.1 – Динаміка показників рентабельності агрохолдингу «Астарта-Київ»

ТЗОВ «Радехівський цукор», незважаючи на складні умови 2021 та 2022 років, працює досить стабільно та ефективно. Всі показники рентабельності є стабільно досить високими, хоча й спостерігається незначна тенденція до їх зниження. Проте за 2022 рік компанія збільшила свій чистий прибуток на 44,1%.

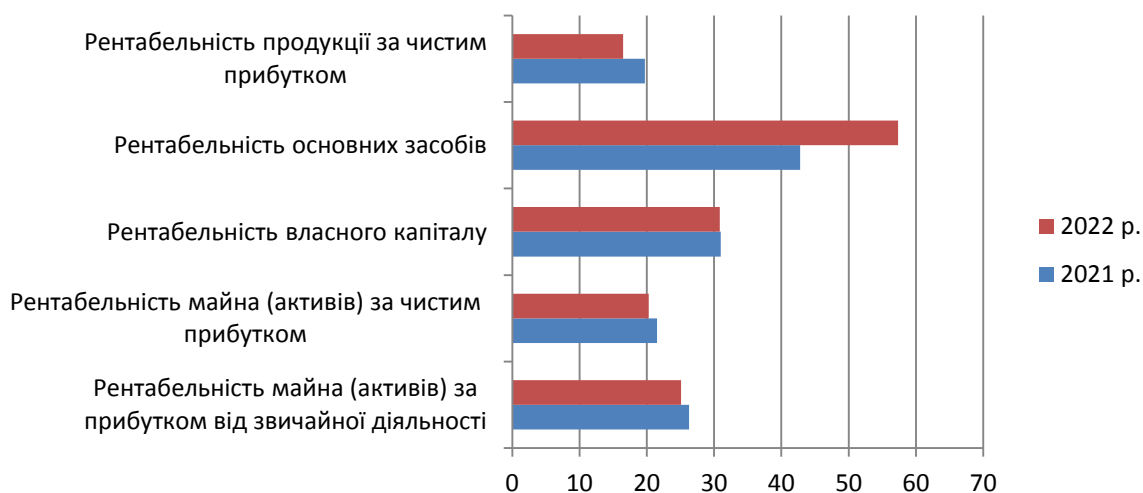

Рисунок 2.2 – Динаміка показників рентабельності ТзОВ «Радехівський цукор»

На Товариство з обмеженою відповідальністю «Агро-Експрес-Сервіс» складні умови 2021 та 2022 років вплинули негативно. За 2022 рік прибутки знизились в 6 раз. Вже в 2021 році показники рентабельності були менше 1%, а період окупності власного капіталу склав 137 місяців. А в 2022 році компанія отримала значні збитки.

Отже серед трьох найбільших виробників цукру в Україні прибутковим агрохолдинг «Астарта-Київ» та ТзОВ «Радехівський цукор» є найбільшими та найуспішнішими на даному ринку.

Показники фінансової стійкості основних виробників цукру представлені в табл. 2.6

Таблиця 2.6 – Основні показники фінансової стійкості підприємств-виробників цукру

Показники	«Астарта»		«Радехівський цукор»		«Агро-Експрес-Сервіс»	
	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,72	0,69	0,70	0,66	0,48	0,46
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,39	0,45	0,44	0,52	1,08	1,15

Власні обігові кошти (робочий, функціонуючий капітал)	8273506	10529915	742352	1689597	922130	1253370
Коефіцієнт інвестування	1,77	1,84	1,39	1,80	1,74	2,03
Коефіцієнт маневрування	0,54	0,55	0,29	0,45	0,55	0,76
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,77	0,70	0,41	0,47	0,41	0,54
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,43	1,27	1,43	1,05	0,75	0,71

Коефіцієнти фінансової незалежності та фінансової залежності агропромислового холдингу "Астарта" та ТзОВ «Радехівський цукор» свідчать про спроможність підприємств виконувати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів і, незважаючи на складну ситуацію в країні, хоча і спостерігається незначне погіршення даних показників. Підприємства знизили частку активів, що фінансуються за рахунок залученого капіталу. Коефіцієнт фінансової стійкості у обох підприємств знаходиться в допустимих межах і впродовж року демонстрував зростання. Коефіцієнт фінансової стабільності цукровиробників є досить високими, що свідчить про забезпеченість заборгованості власними коштами та про фінансову стійкість підприємств. Проте впродовж року цей показник зменшився на 11% у холдингу "Астарта" та на 28% у ТзОВ «Радехівський цукор», що є дещо тривожним сигналом.

Підприємства впродовж 2022 року більше нарощували власні обігові кошти. У холдингу "Астарта" цей показник збільшився на 27%, а у ТзОВ «Радехівський цукор» – більше ніж у два рази (на 127%). Це дало можливість не лише сплачувати поточні борги, а і розширити виробництво. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами зріс дещо у холдингу "Астарта", проте залишився в рекомендованих межах. У ТзОВ «Радехівський цукор» цей показник навпаки виріс з 0,41 до 0,47 і майже наблизився до рекомендованих 0,5. Це є позитивною тенденцією. Коефіцієнт інвестування у обох підприємств свідчить про достатність власного капіталу

для покриття необоротних активів і участь власного капіталу в формуванні оборотних активів, що також підтверджує наявність власного обігового капіталу.

Збільшення коефіцієнту маневрування у ТзОВ «Радехівський цукор» з 0,29 до 0,45 позитивно характеризує зміни у фінансовому стані підприємства, свідчить про підвищення маневреності власними коштами. Збільшення частки власних коштів в обороті, призводить до підвищення платоспроможності підприємства, надає додаткові можливості скеровувати чистий прибуток на капітальні інвестиції та соціальні потреби власників капіталу.

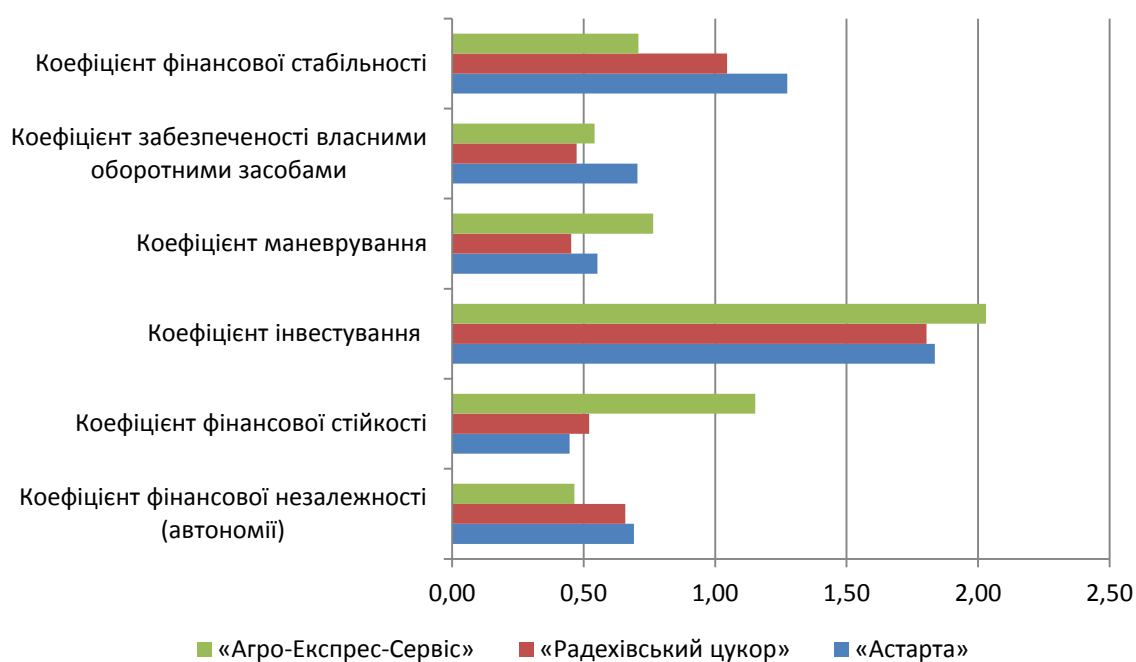

Рисунок 2.3 – Основні показники фінансової стійкості підприємств в 2022 році

Показники фінансової стійкості ТзОВ «Агро-Експрес-Сервіс» є дещо нижчими, за рекомендовані значення. Спостерігається незначне зниження таких показників, як коефіцієнт автономії (з 0,48 до 0,46), коефіцієнт концентрації фінансової стабільності (з 0,75 до 0,71). Значення коефіцієнту маневрування залежить від галузевої приналежності підприємства та структури капіталу (рекомендоване експертами значення - 0,4-0,6). Збільшення значення цього показника свідчить про збільшення можливості вільно маневрувати власними коштами, тобто позитивно характеризує зміни у фінансовому стані

підприємства. Підтвердженням цьому є достатньо високе значення показника фінансової стійкості. Також про збільшення робочого капіталу, підвищення платоспроможності і ліквідності боргових зобов'язань, зростання фінансової незалежності та загалом зміцнення фінансового стану підприємства свідчить зростання показників інвестування (на 16,7%) та забезпеченості власними оборотними коштами на 31,7%.

2.3 Оцінка ймовірності банкрутства підприємств-виробників цукру

Для прогнозування банкрутства у зарубіжних країнах використовують дискримінантний аналіз. Особливістю цього аналізу є емпіричні дослідження фінансових показників великої кількості компаній, з яких деякі збанкрутіли, а інші успішно провадять свою діяльність. Перш за все визначається певний перелік показників, потім для кожного з них яких встановлюється питома вага у дискримінантній функції. Вагомість залежить від галузі, в якій працює підприємство, загальної економічної та політичної ситуації в країні, рівня інфляції та інших чинників. Тому вона може коригуватися

Найпоширенішими в західній та вітчизняній практиці є моделі таких відомих економістів як Альтмана, Спрінгейта, Таффлера, Ліса, Тишоу та ін.

Професор Нью-Йоркського університету Альтман в 1968 році вперше дослідив 22 фінансових коефіцієнти і відібрав із них 5 для моделі визначення кредитоспроможності компаній:

$$Z = 1,2 \cdot X_1 + 1,4 \cdot X_2 + 3,3 \cdot X_3 + 0,6 \cdot X_4 + 1,0 \cdot X_5, \quad (2.1)$$

$$X_1 = \frac{PK_{сер}}{BB_{сер}}, \quad (2.2)$$

де $BB_{сер}$ – середня величина валюти балансу.

$PK_{сер}$ – середня величина робочого капіталу;

$$X_2 = \frac{ЧП}{BB_{сер}}, \quad (2.3)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток (збиток) підприємства.

$$X_3 = \frac{ЧД(В)Р}{BB_{сер}}, \quad (2.4)$$

де $ЧД(В)Р$ – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції.

$$X_4 = \frac{СК}{ЗК_{сер}} = \frac{\text{ф.№1 р.300}}{\text{ф.№1 (р.620}_{к.р} + \text{р.620}_{п.р})/2}, \quad (2.5)$$

де $СК$ – статутний капітал підприємства;

$ЗК_{сер}$ – середня величина залученого капіталу.

$$X_5 = \frac{Д(В)Р}{ВБ_{сер}} \quad (6)$$

де $Д(В)Р$ – дохід (виручка) від реалізації.

Якщо значення:

$Z < 1,8$, то існує дуже висока ймовірність банкрутства;

$1,81 < Z < 2,7$ – висока ймовірність банкрутства;

$2,71 < Z < 2,99$ – можлива ймовірність банкрутства;

від $3,0$ – низька ймовірність банкрутства.

Таблиця 2.7 – Основні показники для визначення кредитоспроможності підприємств-виробників цукру

Показники	«Астарта»		«Радехівський цукор»		«Агро-Експрес-Сервіс»	
	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.
X1	0,387	0,382	0,200	0,298	0,266	0,355
X2	0,187	0,080	0,215	0,203	0,004	-0,012
X3	0,732	0,637	1,093	1,233	0,585	0,572
X4	2,534	2,241	2,286	1,921	0,884	0,911
X5	0,732	0,637	1,093	1,233	0,585	0,572
Z	5,395	4,653	6,614	7,095	3,371	3,415

Аналіз показав, що у всіх підприємств ймовірність банкрутства є низькою. Хоча впродовж 2022 року у агрохолдингу «Астарта-Київ» цей показник дещо знизився – з 5,395 до 4,653.

У ТОВ «Радехівський цукор» спостерігається найнижча ймовірність банкрутства і впродовж 2022 року ситуація тільки покращилась. На 2022 рік цей показник досяг 7,095.

Також низький рівень банкрутства у Товариства з обмеженою відповідальністю «Агро-Експрес-Сервіс». Впродовж 2022 року цей показник майже не змінився.

Підприємствам, що працюють в Україні, варто проводити систематичний експрес-аналіз фінансового стану підприємств із застосуванням коефіцієнта Бівера. Це сприятиме своєчасному виявленню ймовірності формування незадовільної структури балансу підприємства і застосування випереджальних заходів, які б спрямовувалися на запобігання банкрутству.

Крім того, застосовують систему показників Бівера, яка є найбільш прийнятною для наших умов господарювання та дозволяє визначити незадовільну структуру балансу неплатоспроможних підприємств.

Наведемо рис. 2.4 наведені основні показники, необхідні для розрахунку.

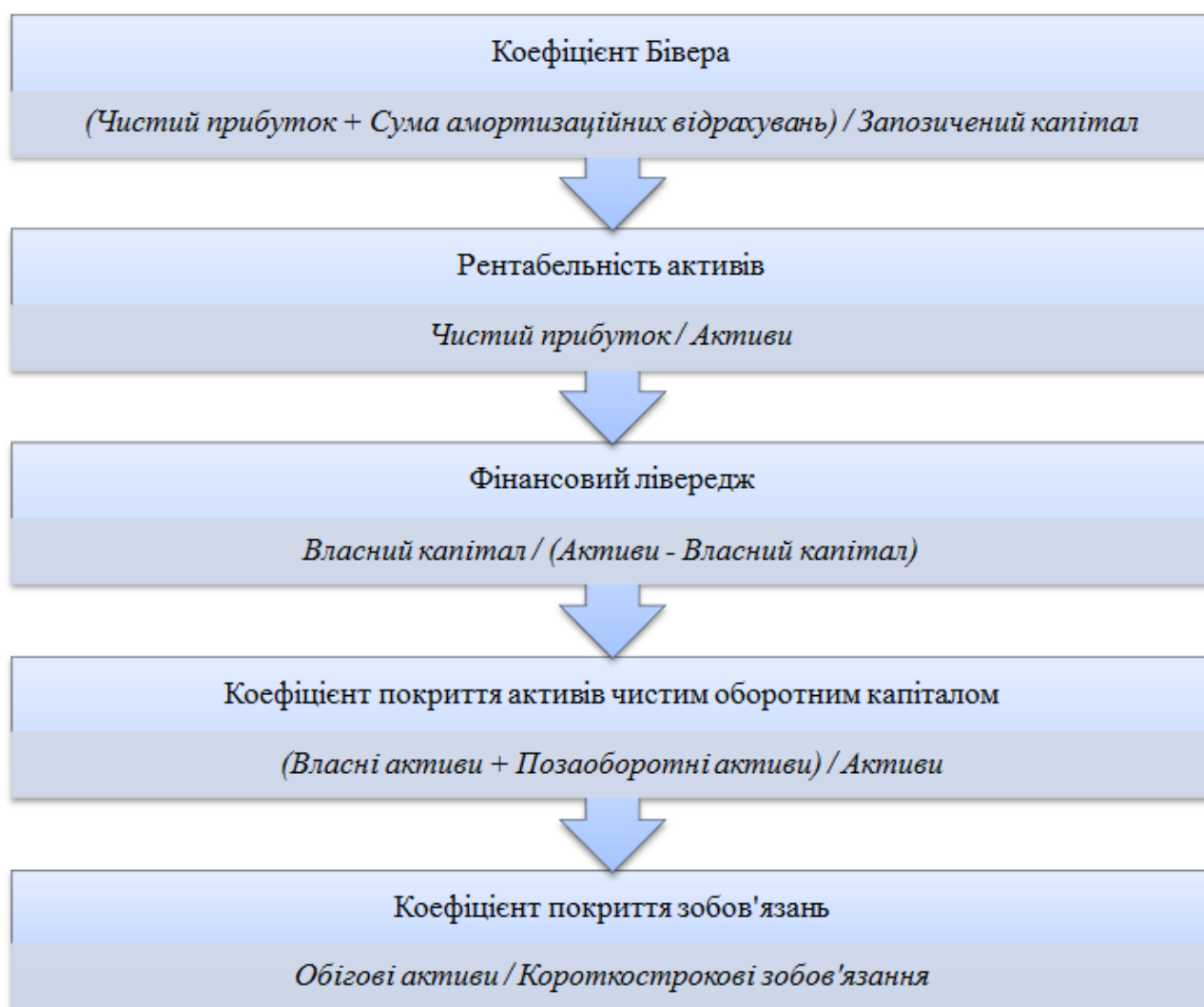

Рисунок 2.4 – Основні показники системи Бівера

Таблиця 2.8 – Характеристика показників Бівера

Показники	Задовільний фінансовий стан	За 5 років до банкрутства	За 1 рік до банкрутства
Коефіцієнт Бівера	0,4–0,45	0,17	–0,15
Рентабельність активів	6–8	4	–22
Фінансовий лівередж	< 37	< 50	< 80
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	0,4	< 0,3	0,06
Коефіцієнт покриття зобов'язань	> 3,2	< 2	< 1

Таблиця 2.9 – Показники Бівера найбільших виробників цукру

Показники	«Астарта»		«Радехівський цукор»		«Агро-Експрес-Сервіс»	
	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.
Коефіцієнт Бівера	0,94	0,44	0,84	0,70	0,18	0,15
Рентабельність активів	18,73	7,95	21,54	20,29	0,35	-1,16
Фінансовий лівередж	2,53	2,24	2,29	1,92	0,93	0,87
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	0,56	0,53	0,22	0,31	0,41	0,59
Коефіцієнт покриття зобов'язань	4,44	3,38	1,70	1,90	1,71	2,18

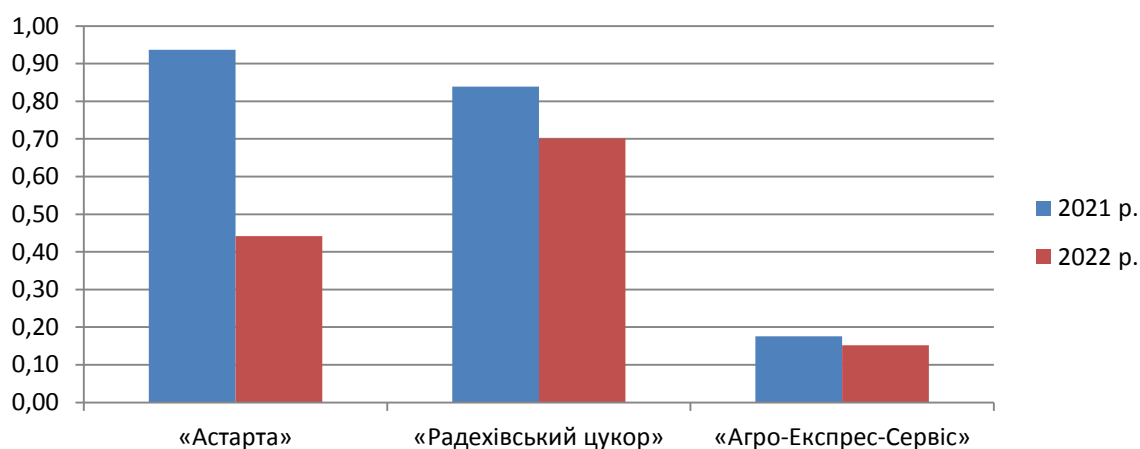

Рисунок 2.4 – Значення коефіцієнту Бівера підприємств-виробників цукру

Таким чином, застосування системи показників Бівера підтвердило, що агропромисловий холдинг "Астарта" та ТОВ «Радехівський цукор» мають найкращі показники і банкрутство найближчі 5 років їм не загрожує.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агро-Експрес-Сервіс» потребує поліпшення свого фінансового стану. Частина показників свідчать, що підприємство знаходиться за 5 років до банкрутства. До того ж спостерігається їх погіршення впродовж року. В той же час значення коефіцієнтів покриття активів чистим оборотним капіталом та покриття зобов'язань відповідають показникам компанії із задовільним фінансовим станом. Отже, якщо підприємству в найближчий час вдасться повернутися до прибуткової діяльності, то вона суттєво зміцнить свій фінансовий стан.

3. Основні виклики галузі виробництва цукру та напрями покращення діяльності підприємств

3.1 Основні виклики галузі виробництва цукру

Українські виробники цукрових буряків зіткнулися з низкою викликів.

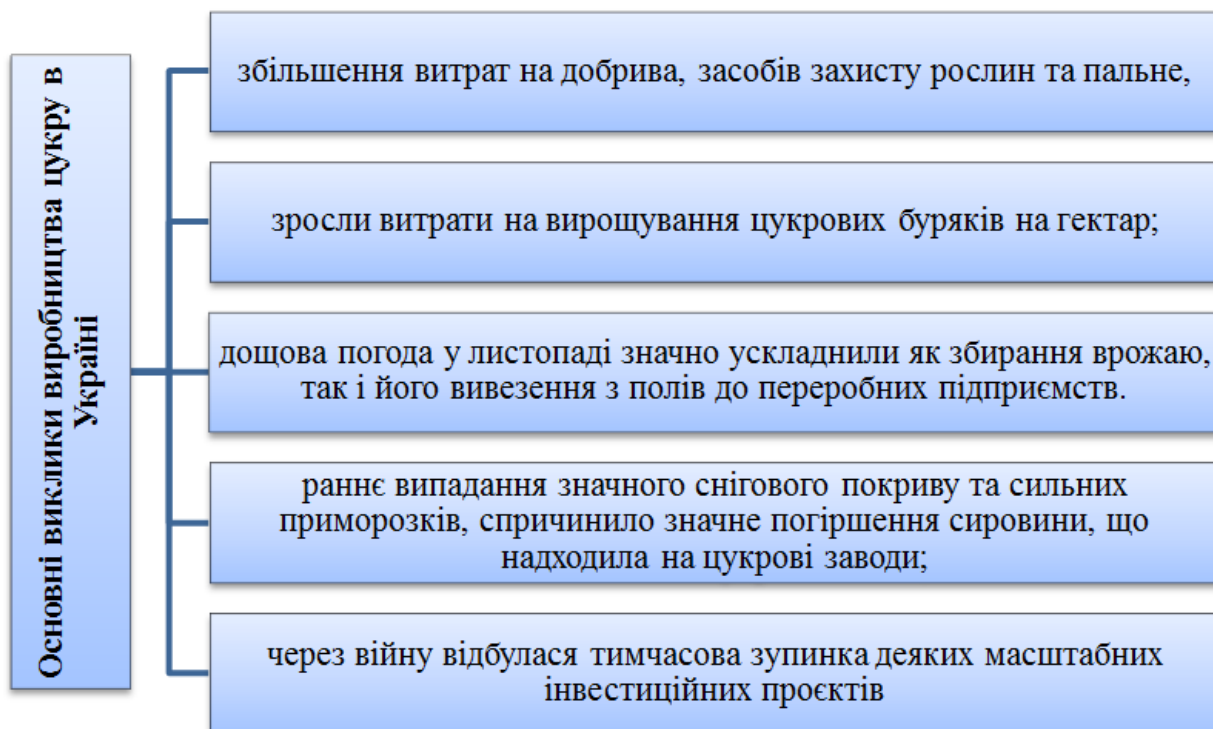

Рисунок 3.1 – Основні виклики в цукровій промисловості

В маркетинговому сезоні 2022-2023 року 10 цукрових заводів із 33-ох, які виготовляли солодку продукцію у нинішньому сезоні, восени не планують розпочинати роботу. Причиною цього є занадто високі ціни на газ, за яких виробництво буде нерентабельним. Планується, що до роботи стануть лише 22-23 підприємства.

3.2 Напрями поліпшення ситуації на ринку виробництва цукру

Однією з проблем, з якими стикаються виробники та інші гравці ринку цукру є перевантаження регулювання їх діяльності різними регуляторними актами.

Діяльність ринку цукру регулюється 55 регуляторними актами. З них 11% актів ринку експерти вважають незаконними, термін дії 62% актів вже завершився, а 13% актів втратили актуальність. Таким чином, лише 14% актів на ринку є актуальними та законними. Це свідчить про обтяжливість норм діючого законодавства для діяльності бізнесу.

Рисунок 3.1 – Регуляторні акти регулювання ринку цукру

З усіх регуляторних актів ринку науковці та експерти виокремили цілі та інструменти регулювання, які впливають на ринок [17,18,19-25,28-32,34-36,39-43,45,46,48-50,53-60]. Проте більше половині таких інструментів притаманні високі корупційні ризики через застарілість механізмів їх реалізації, законодавчу невизначеність процедур та надто жорсткий адміністративний вплив на бізнес. А саме встановлення адміністративних цінових бар'єрів та квотування вирощування цукрових буряків та виробництва цукру.

Більшість інструментів регулювання, які присутні в основному законі ринку цукру, вже втратили свою актуальність. За конкурентоспроможних умов ринок може сам розвиватися, формувати ринкові ціни, експортувати надлишок цукру та отримувати валютні надходження.

Щоб зменшити адміністративне навантаження на бізнес та уникнути подвійного регулювання ціноутворення на ринку цукру, перш за все необхідно скасувати такі інструменти регулювання, як встановлення щорічних мінімальних цін на цукор КМ України, при цьому враховуючи особливості механізму інтервенційного застосування цін відповідно до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства в Україні» та визнати таким, що втратив чинність Закон України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» [3].

Через війну значних втрат зазнали як виробники та і споживачі цукру. Відплив великої кількості людей з України за кордон сприяв зниженню внутрішнього споживання цукру. Крім того, велика кількість підприємств харчової промисловості, які закуповували цукор та використовували його як основний інгредієнт своєї продукції, опинилися на окупованих територіях або й зовсім були знищені. Проте в майбутньому міжнародну допомогу, яку має отримати Україна на відновлення, доцільно було б спрямовувати на оновлення переробної галузі, у тому числі харчової. Також варто було б спрямувати кошти на модернізацію та реконструкцію вже працюючих підприємств – оновити обладнання, перейти на альтернативні джерела енергії, розвивати біоенергетику. Також міжнародну допомогу варто направляти на будівництво біогазових і біоетанолових заводів.

Окремі цукрові заводи ще під час війни для підвищення енергоефективності виробництва і якості своєї продукції зуміли завершити значні модернізаційні процеси і вже впровадили проекти з енергозбереження.

Як відомо, експорт цукру є одним із найдієвіших драйверів у розвитку цукрової галузі України. В 2023 році Європейська Комісія запропонувала продовжити ще на рік скасування імпорتنих мит, квот і заходів торгового захисту на український експорт до ЄС. Вперше мита і квоти були скасовані Європарламентом 24 травня 2022 року.

В 2022 році експорт цукру в країни ЄС склав 152 тис. т., при цьому довоєнна безмитна квота була менше 21 тис. т. Це безперечно позитивна

тенденція. Це суттєво допоможе відновленню не тільки економіки загалом, а також дасть виробникам цукру експортну виручку та додаткові можливості для нарощування своїх потужностей.

Висновки

Через російську агресію близько третини земель сільськогосподарського призначення цього року не будуть засіяні: аграрні Херсонщина і Запоріжжя окуповані. Україна має проблеми з експортом продукції через морську блокаду. Серед ключових та найскладніших були питання забезпечення переробних підприємств енергоносіями впродовж 2022 року.

Проте підприємства-виробники цукру в Україні продовжують інвестувати у покращення виробничої діяльності своїх компаній.

Команда агрохолдингу «Астарта-Київ», не дивлячись на безкінечні виклики повномасштабної війни, продовжують забезпечувати безперебійність усіх операційних процесів, постачає продукцію на внутрішній і зовнішній ринки, а також активно займається гуманітарною діяльністю.

У довгострокову стратегію компанії закладені принципи відмови від викопних джерел енергії. Вона швидко адаптувалася до викликів і не тільки забезпечила свої цукрові заводи енергоносіями, зокрема і природним газом, а й частково компенсувала його споживання за рахунок альтернативних видів палива. Це вдалося зробити завдяки нарощуванню потужностей власного біогазового комплексу та використанню пелет з біомаси [28, 33, 27, 28, 51, 52].

Таким чином «Астарта-Київ» забезпечила стабільне виробництво цукру і виробила 282 тисяч тонн цукру, при цьому зберігши частку на ринку цукру на рівні 21%. Компанія змогла експортувати 30 тис. тонн цукру. А загальна виручка сегменту склала 156 млн євро.

Досвід ТОВ «Радехівський цукор», який залишається найбільшим виробником цукру в західній частині України та є одним з найбільших в Україні експортерів цукру, показує, що визначальним для агробізнесу і продовольчої безпеки на внутрішньому та зовнішніх ринках є можливість залучення додаткового капіталу.

Наприкінці 2022 року ТОВ «Радехівський цукор» отримав довгострокове фінансування свого оборотного капіталу в рамках спільного з МБРР Проекту.

Під час війни в непростих умовах ведення бізнесу компанія отримала крім довгострокового фінансування ще й визнання відповідності підприємства вимогам Світового банку. Цих стандартів якості мають дотримуватись учасники Проєкту. Ця співпраця дала можливість компанії набути безцінний досвід, вийти на новий рівень фінансового менеджменту, а також підтвердити дотримання високого рівня екологічно-соціальних стандартів.

Завдяки участі у даному Проєкті ТОВ «Радехівський цукор» матиме можливість здійснювати подальший розвиток експортної діяльності, а саме збільшувати обсяги реалізації продукції на експорт та в подальшому розширювати ринки збуту.

Загалом, аграрний сектор виявив високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу. Незважаючи на складні умови продовольчі потреби населення країни забезпечувалися повною мірою; вживалися заходи для подолання й недопущення сплесків цін на харчові продукти, розбудовувалися ланцюги постачання й збуту агропродукції. Попри ворожі дії агресора, Україна підтвердила та закріпила свій статус гаранта продовольчої безпеки на світових ринках.

Перелік використаних джерел

1. Агропромисловий холдинг «Астарт-Київ». URL: <https://astartaholding.com/>
2. Валявський С.М. Експорт цукру як фундамент розвитку та забезпечення економічної стабільності цукрової промисловості України. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/12383/1/75%20%D0%A2.1-371-372.pdf>
3. Грузінська І., Смагіна А., Айрапетов М., Жигadlo В. Зелена книга «Регулювання ринку цукру». 2018. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/53/b7/b1/9f/regulation.gov.ua_РЕГУЛЮВАННЯ%20РИНКУ%20ЦУКРУ.pdf
4. Кондратенко Н. О. Фінансовий аналіз : конспект лекцій для студентів бакалавріату усіх форм навчання спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування / Н. О. Кондратенко, К. О. Великих; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. Бекетова, 2020. – 166 с.
5. Коротинський О. Хто виробив найбільше цукру? Огляд виробництва у сезоні 2022 . 15.03.2023. URL: <https://latifundist.com/analytics/32-hto-virobiv-najbilshe-tsukru-oglyad-virobnitstva-u-sezoni-2022>
6. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств. 28.07.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0005626-06#Text>
7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення системного економічного аналізу фінансово-господарської діяльності по здійсненню випереджувальних заходів запобігання банкрутству підприємств транспортно-дорожнього комплексу. Наказ Міністерства транспорту України № 92 від 10.02.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0092361-03#Text>
8. «Радехівський цукор». URL: https://diamantsugar.com.ua/ua?no_mobile=1
9. Ринок цукру. Платформа ефективного регулювання. URL: <https://regulation.gov.ua/dialogue/silske-hospodarstvo/46-rinok-cukru>

10. Руженкова О. Експорт цукру – найважливіший драйвер розвитку галузі – "Укрцукор". 03.04.2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/901609.html>
11. Христофоров С. В Україні збільшиться кількість працюючих цукрових заводів. 30.03.2023. URL: <https://uprom.info/news/other/eat/v-ukrayini-zbilshytsya-kilkist-praczyuyuchyhzukrovyyh-zavodiv/>
12. Цифровий фронт: як війна змінила ІТ-служби в Україні. 12.07.2022. URL: <https://agronews.ua/news/it-sluzhby-na-vijni/>
13. Щур О. Фінансовий світ солідарний з Україною. Як співпраця Укрексімбанку зі Світовим банком відкриває доступ бізнесу до довгострокового фінансування. 12.24.2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/903519.html>
14. Вороненко В. І. Обґрунтування напрямів розвитку сонячної енергетики для України // Енергоефективність та відновлювальна енергетика в Україні: проблеми управління / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми : ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2019. – С. 72-85. – Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80025>
15. Вороненко В.И., Бурлакова И.М.. Эфффекты от использования энергетических природных ресурсов в странах Европейского союза и Украине. Экономика та держава. 2018. № 7. С. 61-66. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/70636>
16. Вороненко В.И., Горобченко Д.В. Теоретические модели анализа эколого-экономического развития. Економічний простір: Збірник наукових праць. 2020. № 157. С. 65-68. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83711>
17. Вороненко В.І., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Визначення індикаторів та рівнів регуляторної ефективності податкових інструментів на національному та світовому рівнях. Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності : монографія / за ред. С. В. Леонова і М. М. Бричко. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 65-75. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90488>

18. Вороненко В.І., Кубатко О.В., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Динаміка цифрової трансформації соціально-економічних та екологічних систем. Агросвіт. 2022. № 15-16. С. 15-22.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89229>

19. Гриценко П., Коваленко Є., Вороненко В., Смакоуз А., Степаненко Є. Аналіз дефініції «зміни» як економічної категорії. Механізм регулювання економіки, (1 (91), 92-98. URL: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.07>

20. Дяченко, А. В., Карінцева, О. І., Тарасенко, С. В., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Кисильова, К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019- 2020 рр. в Україні // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 21-40. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.02>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85737>

21. Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>

22. Економіка розвитку: європейський досвід упровадження досягнень Industries 3.0, 4.0 та 5.0. : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М. Завдов'євої. Суми : Університетська книга, 2022. 608 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91525>

23. Економіка та бізнес-інновації: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. – Суми : Університетська книга, 2023. – 702 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91523>

24. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Фалько, К. С. Практичні засади підвищення ефективності логістичної діяльності сучасного підприємства. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2021. № 3. С. 127–136. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-14

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86223>

25. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм

регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>

26. Карінцева О.І., Дегтярєва І. Б., Харченко М.О., Долгошеєва О. І., Кіріл'єва А. В. Залучення іноземних інвестицій як інструмент забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку країни. Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 3' 2020. С. 199-211. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-22

https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/22.pdf

27. Лукаш, О., Дерев'янку, Ю., Васильєва, Т., & Танащук, М. (2022). Формування конкурентного середовища у освітньому просторі: роль освітніх провайдерів. Механізм регулювання економіки, (3-4(97-98)), 31-39. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.08>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90532>

28. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021. 432 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>

29. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов'єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>

30. Мельник, Л., Карінцева, О., Кубатко, О., Дерев'янку, Ю., Маценко, О. (2022). Реструктуризація соціально-економічних систем як складова формування цифрової економіки в Україні у період кризи. Механізм регулювання економіки, (1-2(95-96)), 7-13.

31. Мельник Л. Г., Маценко О. М., Дериколенко О. М., Кириленко М. В., Стародуб І. А. Економіка підприємств, територій та макроекономічних систем в умовах цифрових трансформацій: від стабільності й лінійного мислення до антикрихкості та нелінійного, інноваційного мислення // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 67-78. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.06>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87532>

32. Мельник, Л. (2022). Росія – країна, побудована на порушенні божих заповідей: погляд економіста . Механізм регулювання економіки, (3-4(97-98), 141-150. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.10>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90536>

33. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій. Сумський державний університет, с. 180.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>

34. Ніколаєв С.О., Вороненко В.І., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Одеволе О.О. Блокчейн як фактор цифрової трансформації економіки України. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». 2021. №2. С. 16-23.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85043>

35. Омеляненко В.А., Литвиненко С.М., Вороненко В.І. Аналіз потенціалу конвергенції біо- та нанотехнологій в космічній галузі (національний та міжнародний аспект). Інновації і трансфер технологій: методи, моделі та механізми управління: колективна монографія / за ред. д.е.н. В.А. Омеляненка. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань, 2023. С. 284-296.

36. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – Суми: Університетська книга, 2018. – 572 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>

37. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 1: Трансформації економічних систем: досвід ЄС в реалізації Industries 3.0, 4.0, 5.0: навчальний посібник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2022. 608 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91526>

38. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 2: Кращі практики ЄС для сестейнового розвитку : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М. Завдов'євої. Суми : Університетська книга, 2022. 608 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91527>

39. Babenko V., Matsenko O., Voronenko V., Nikolaiev S., Kazak D. Economic prospects for cooperation the European Union and Ukraine in the use of blockchain technologies. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism. 2020. № 12. С. 8-17. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83746>
40. Hrytsenko P., Voronenko V., Kovalenko Ye., Kurman T., Omelianenko V. Assessment of the development of innovation activities in the regions: Case of Ukraine. Problems and Perspectives in Management. 2021. 19(4). P. 77-88. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85729> (SCOPUS)
41. Hrytsenko, P. V., Kovalenko, Y. V., Voronenko, V. I., Smakouz, A. M., Stepanenko, Y. S. Analysis of the Definition of “Change” as an Economic Category // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. P. 92-98. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.07>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84025>
42. Ji, Z., & Sotnyk, I. (2023). Economic analysis of energy efficiency of China’s and India’s national economies. Mechanism of an Economic Regulation, (1(99)), 11-16. <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.02>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91221>
43. Jianming Mu, Goncharenko O. S., Chortok Yu. V., Yaremenko A. H. Peculiarities of Formation of the Region's Logistics Infrastructure on the Basis of Eco-Innovations Within the Framework of Stakeholders' Partnership in the Enterprise-Region-State System // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 4. P. 22-29. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.94.03>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87514>
44. Karintseva O. I., Yevdokymov A. V., Yevdokymova A. V., Kharchenko M. O., Dron V. V. Designing the Information Educational Environment of the Studying Course for the Educational Process Management Using Cloud Services. Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 87-97. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2020.89.07>

45. Kovalov, B., Karintseva, O., Kharchenko, M., Khymchenko, Y., & Tarasov, V. (2023). Methods of evaluating digitization and digital transformation of business and economy: the experience of OECD and EU countries. *Економіка розвитку систем*, 5(1), 18-25. <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2023-1-3> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91585>
46. Kovalov, B., Karintseva, O., Kharchenko, M., Khymchenko, Y., & Tarasov, V. (2023). Methods of evaluating digitization and digital transformation of business and economy: the experience of oecd and eu countries. *Економіка розвитку систем*, 5(1), 18-25. <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2023-1-3> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91585>
47. Kubatko, O. V., Kubatko, O. V., Sachnenko, T. I., Oluwaseun, O. O. Organization of Business Activities with Account to Environmental and Economic Aspects // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 2. P. 76-85. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.92.08>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85180>
48. Kubatko, O., Merritt, R., Duane, S., & Piven, V. (2023). The impact of the COVID-19 pandemic on global food system resilience. *Mechanism of an Economic Regulation*, (1(99)), 144-148. <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.22>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91371>
49. Lukash, O. A., Derev`yanko, Y. M., Kozlov, D. V., Mukorez, A. I. Regional Economic Development in The Context of the COVID-19 Pandemic and the Economic Crisis // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. P. 99-107. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.08>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84026>
50. Kubatko, O. V., Chortok, Y. V., Honcharenko, O. S., Nechyporenko, R. M., & Moskalenko, I. M. (2019). Studying Features of Vehicle Type Selection by Trade and Logistics Enterprise. *Mechanism of economic regulation*. – 2019. – №3. – С. 73–82. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76448>
51. Melnyk L. H., Derykolenko O. M., Mazin Yu. O., Matsenko O. I., Piven V. S. Modern Trends in the Development of Renewable Energy: the Experience of the

EU and Leading Countries of the World // Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 117-133. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81810>

52. Melnyk, L. Hr., Shaulska, L. V., Mazin, Yu. O., Matsenko, O. I., Piven, V. S., Konoplov, V. V. Modern Trends in the Production of Renewable Energy: the Cost Benefit Approach // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. P. 5-16. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.01>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83761>

53. Melnyk, L., Karintseva, O., Kubatko, O., Derev'yanko, Y., & Matsenko, O. (2022). Restructuring of socio-economic systems as a component of the formation of the digital economy in Ukraine. Mechanism of an Economic Regulation, (1-2(95-96), 7-13. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.95-96.01>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89627>

54. Melnyk, L., Kovalov, B., Mykahilov, S., Mykhailov, S., Skrypka, Y., & Starodub, I. (2022). Dynamics of reproduction of economic systems in the transition to digital economy – in the light of synergetic theory of development*. Mechanism of an Economic Regulation, (3-4(97-98), 7-14. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.01> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90520>

55. Melnyk, L., Matsenko, O., Kalinichenko, L., Holub, A., & Sotnyk, I. (2023). Instruments for ensuring the phase transition of economic systems to management based on Industries 3.0, 4.0, 5.0. Mechanism of an Economic Regulation, (1(99), 34-40. <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.06>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91226>

56. Nesterenko V., Dolhosheieva O., Kirilieva A., Voronenko V., Hrytsenko P. «Green» vector of the economic development of the country. Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 3. С. 82-90.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87533>

57. Nikulina, M., Sotnyk, I., Derykolenko, O., & Starodub, I. (2022). Unemployment in Ukraine's economy: COVID-19, war and digitalization. Mechanism of an Economic Regulation, (1-2(95-96), 25-32.

<https://doi.org/10.32782/mer.2022.95-96.04>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89630>

58. Omelyanenko V., Pidorychev I., Voronenko V., Andrusiak N., Omelianenko O., Fyliuk H., Matkovskiy P., Kosmidailo I. Information & Analytical Support of Innovation Processes Management Efficiency Estimations at the Regional Level. International Journal of Computer Science and Network Security. 2022. Vol. 22, No. 6. P. 400-407. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89615>

59. Sotnyk I. M., Nahorni M. V., Maslii M. Yu., Nikulina M. P., Yehorov Y. V. Problems of Unemployment in Ukraine Under the COVID-19 Pandemic // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 3. P. 88-96. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.08>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87534>

60. Sotnyk, I. M., Matsenko, O. M., Popov, V. S., Martymianov, A. S. Ensuring the Economic Competitiveness of Small Green Energy Projects // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. P. 28-40. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.03>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84021>

61. Tambovceva, T. T., Melnyk, L. Hr., Dehtyarova, I. B., Nikolaev, S. O. Circular Economy: Tendencies and Development Perspectives // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 2. P. 33-42. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.92.04>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85156>

62. Voronenko V., Horobchenko D. Approaches to the Formation of a Theoretical Model for the Analysis of Environmental and Economic Development. Journal of Environmental Management and Tourism. Craiova: ASERS Publishing, 2018. Vol. 9, Issue Number 5(29). P. 1108-1119.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77227>